

Спеціалізованій вченій раді Д 17.127.01
у Класичному приватному університеті

ВІДГУК

**офіційного опонента доктора економічних наук,
професора Гур'янової Лідії Семенівни
на дисертаційну роботу Ревенка Данііла Сергійовича
«Моделі та методи діагностики і управління стійкістю соціально-
економічних систем», представлену на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.11 – математичні
методи, моделі та інформаційні технології в економіці**

Актуальність теми дисертаційного дослідження

Вплив кризових явищ на функціонування економік країн і питання забезпечення їх стійкості функціонування і основних суб'єктів мікрорівня – підприємств постають достатньо гостро в дослідженнях вітчизняних та закордонних авторів, достатньо представлені в науковій літературі і мають дуже неоднозначну формалізацію. З розширенням наукових досліджень, присвяченим стійкості соціально-економічних систем, як складним і динамічним системам, найбільшого розповсюдження сьогодні отримали питання дослідження умов стійкості соціально-економічних систем з позиції теорії систем, а питанням моделювання їх структури і розроблення нових методів забезпечення їх стійкості, відповідно і їх життєздатності приділяється недостатньо уваги. Використання поглядів математиків, кібернетиків та економістів в таких сферах як синергетика, теорія катастроф, теорія систем і інформації закладає передумови для вирішення актуальної наукової проблеми – формування теоретико-методологічного базису дослідження і забезпечення стійкості соціально-економічних систем. Тому представлене наукове дослідження, що має на меті розроблення теоретичних, методологічних і методичних основ діагностики та управління стійкістю соціально-економічних систем, є вельми своєчасним і важливим.

Саме формулювання теми дослідження, його постановка і низка авторських пропозицій характеризують новий підхід у вирішенні визначених у дисертації проблем і представляють інтерес для економічної теорії та практики. Як об'єкт дослідження автором аргументовано обрано процеси діагностики та управління стійкістю соціально-економічних систем; а як предмет – теоретико-методологічні засади, економіко-математичні моделі та методи діагностики й управління стійкістю соціально-економічних систем з урахуванням зміни їх зовнішнього та внутрішнього середовища.

Зв'язок дисертаційного дослідження з науковими програмами, планами, темами

Дисертацію виконано відповідно до проектів і планів науково-дослідних робіт Національного аерокосмічного університету ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут», а саме: «Моделювання діагностики і

управління характеристиками соціально-економічних систем» (номер державної реєстрації 0117U005479), де автором розроблено детерміновані та стохастичні моделі й методи діагностики стійкості соціально-економічних систем різних масштабів; «Господарська діяльність підприємства в умовах турбулентності економіки» (номер державної реєстрації 0117U005480), де автором запропоновано моделі оцінювання стійкості підприємств сільського господарства, машинобудування й торгівлі, а також модель оцінювання ефективності управління стійкістю підприємств; «Моделі і методи формування ефективних організаційних структур машинобудівних підприємств» (номер державної реєстрації 0112U006917), де автором запропоновано методологічне забезпечення моделювання структур соціально-економічних систем і діагностики їхньої стійкості.

Основні наукові положення, висновки і рекомендації, що сформульовані у дисертації, ступінь їх обґрунтованості і достовірності

Наукові положення дисертаційної роботи, висновки та рекомендації, які містяться в роботі достатньо обґрунтовані, опрацьовані в повній відповідності з метою і завданням, предметом і об'єктом дослідження, базуються на загальнонаукових положеннях економічної науки і результатах наукових досліджень, їх узагальнень, критичному осмисленні праць вітчизняних та зарубіжних вчених з широкого кола економічних проблем, пов'язаних з діагностикою і управлінням стійкістю соціально-економічних систем.

Дисертант поставив за мету розроблення теоретичних, методологічних і методичних основ діагностики та управління стійкістю соціально-економічних систем.

Об'єкт, предмет та мета роботи логічно пов'язані та достатньо чітко окреслюють поле дослідження.

Достовірність основних положень та висновків дисертації забезпечується застосуванням відомих методів наукового пізнання та проведення досліджень, зокрема, системного підходу, логічного узагальнення, індукції, дедукції, аналізу і синтезу, статистичного, ретроспективного, динамічного, порівняння, графічного, факторного аналізів, класичної теорії стійкості, кореляційно-регресійного аналізу, теорії графів, метричних радіальних діаграм.

Методичні підходи і методи дослідження, які застосовані дисертантом, не містять суперечностей, відповідають проблемі, що вирішується за допомогою поставлених завдань.

Дисертаційне дослідження Ревенка Д. С. достатньо аргументоване і базується на використанні офіційної статистичної інформації Державної служби статистики України, Національного банку України та Державної установи «Агентства з розвитку інфраструктури фондового ринку України». У роботі використані монографічні дослідження українських і зарубіжних вчених-економістів, а також власні аналітичні розрахунки й матеріали досліджень.

Робота має логічну структуру, є обґрунтованою, переконливою, що дало можливість автору розкрити зміст проблеми, охарактеризувати її теоретичні й практичні аспекти, зробити висновки та сформулювати пропозиції.

Методологічно дослідження побудовано від загального до часткового, починаючи із розгляду моделей і методів діагностики стійкості макроекономічних систем, переходячи до оцінювання діяльності галузевих і мікроекономічних систем у сучасних умовах розвитку як об'єкта управління, закінчивши формуванням інформаційної технології реалізації розробленого комплексу моделей та методів діагностики і управління стійкістю соціально-економічних систем.

У першому розділі дисертаційної роботи сформовано гносеологічний базис теорії стійкості соціально-економічних систем, класифіковано складові стійкості соціально-економічної системи шляхом деталізації елементів та показників стійкості (с. 51–61), сформовано концепцію системи управління стійкістю соціально-економічної системи (с. 62–75).

У другому розділі розкрито специфіку і класифіковано детерміновані, стохастичні та структурні моделі та методи діагностики стійкості соціально-економічних систем, обґрунтовано концепцію діагностики та управління стійкістю соціально-економічних систем (с. 157 – 162).

У третьому розділі розроблено детермінований метод оцінювання стійкості соціально-економічних систем (с. 177–199), удосконалено метод визначення меж і потенціалу стійкості розвитку соціально-економічної системи (с. 201–219), розвинено метод декомпозиції параметрів стійкості соціально-економічної системи (с. 221–236), розвинено стохастичний метод ідентифікації складових стійкості макроекономічної системи (с. 238–254), розроблено метод аналізу стійкості структури макроекономічної системи (с. 255–274).

У четвертому розділі проведено аналіз функціонування й розвитку трьох провідних галузей національного господарства (машинобудівної галузі, сектору оптової та роздрібної торгівлі й сільського господарства), визначено динаміку розвитку галузей у межах детермінант стійкості, розроблено стохастичний метод моделювання стійкості підприємств (с. 341–347), отримано інтегральні індекси оцінювання стійкості підприємств машинобудування, сектору оптової та роздрібної торгівлі, а також сільського господарства (с. 347–354), запропоновано метод оцінювання стійкості структурних зв'язків між соціально-економічними системами (с. 356–364)

У п'ятому розділі запропонована інформаційна технологія діагностики й управління стійкістю (с. 381–387), сформовано систему показників діагностики стійкості підприємства, оцінено ефективність управління стійкістю підприємства на основі вартісного підходу.

Пункти висновків у повній мірі висвітлюють результати виконання поставлених завдань.

У дисертації автором використано значну кількість спеціалізованих літературних джерел, застосовано сучасні та об'єктивно доцільні методи

наукових досліджень, висновки побудовані на базі змістовного фактичного і статистичного матеріалу. Все це забезпечило необхідну достовірність зроблених висновків і наукових положень.

Представлене дисертаційне дослідження складається із вступу, п'яти логічно пов'язаних розділів, висновків та списку використаних джерел, загальних висновків та додатків. Загальний обсяг роботи – 508 сторінок, з них основного тексту – 400 сторінок. Робота містить 34 таблиці та 59 рисунків.

Зазначені положення дозволяють стверджувати, що отримані в дисертаційному дослідженні результати є обґрунтованими і достовірними.

Новизна основних наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих в дисертації.

Ознайомлення зі змістом дисертаційної роботи та авторефератом автора, його опублікованими науковими працями дає можливість погодитися з наступними положеннями, які винесені автором на захист на предмет наукової новизни і відображають його особистий внесок:

1. Вперше обґрунтовано концепцію діагностики та управління стійкістю соціально-економічних систем, на основі якої розроблений комплекс детермінованих, стохастичних і структурних моделей та методів діагностики стійкості соціально-економічних систем різних рівнів і масштабів, що дає змогу поглибити аналіз дослідження цих систем, розробляти й впроваджувати ефективні управлінські рішення, спрямовані на підвищення їх стійкості;

2. Вперше розроблено метод аналізу стійкості структури макроекономічної системи, який базується на поєднанні методу міжгалузевого балансу й графоаналітичному методі, що дає змогу оцінювати стан стійкості структури макроекономічної системи та забезпечувати потреби в інформаційній підтримці щодо стану зовнішнього середовища підприємства;

3. Вперше розроблено метод визначення меж і потенціалу стійкості розвитку соціально-економічної системи, який базується на критерії Льєнара – Шипара й параметрах еволюційного розвитку системи та дає змогу визначати кількісну оцінку стійкості соціально-економічної системи на основі коефіцієнта стійкості в конкретний момент часу;

4. Удосконалено концепцію системи управління стійкістю соціально-економічної системи, яка, на відміну від існуючих, поєднує керувальну, керовану, забезпечувальну, наукову й цільову підсистеми та їхні компоненти, що дає змогу вирішувати проблеми забезпечення управління для підвищення стійкості соціально-економічних систем різних рівнів і масштабів;

5. Удосконалено детермінований метод оцінювання стійкості соціально-економічних систем, який, на відміну від існуючих, ґрунтується на комбінації кореневого методу оцінювання стійкості та неокласичній виробничій функції, що дає змогу визначати якісний стан стійкості динаміки розвитку системи;

6. Удосконалено стохастичний метод ідентифікації складових стійкості макроекономічної системи, який, на відміну від існуючих, базується на статистичному аналізі випереджальних показників і системі економетричних рівнянь, стосовно функціонування й розвитку макроекономічної системи, що дає змогу діагностувати її стан та прогнозувати його на майбутні періоди;

7. Удосконалено стохастичний метод моделювання стійкості підприємств, який, на відміну від існуючих, ґрунтується на формалізованому відборі функціональних складових та вагових коефіцієнтів, що дозволяє отримувати інтегральні моделі стійкості підприємств;

8. Удосконалено метод оцінювання стійкості структурних зв'язків між соціально-економічними системами, який, на відміну від існуючих, дає можливість оцінити величину змін у структурних зв'язках між соціально-економічними системами;

9. Набув подальшого розвитку метод декомпозиції параметрів стійкості соціально-економічної системи на основі факторного детермінованого аналізу шляхом розкладання вихідної регульованої моделі, що дає змогу визначати кількісні значення параметрів стійкості системи для досягнення її потенціалу стійкості;

10. Набув подальшого розвитку комплекс моделей оцінювання стійкості підприємств сільського господарства, машинобудування й торгівлі, що дає змогу оцінювати стан стійкості підприємств з урахуванням особливостей галузі, а також своєчасно діагностувати негативні фактори й причини, які впливають на стан стійкості підприємств відповідних галузей;

11. Набула подальшого розвитку інформаційна технологія діагностики й управління стійкістю, яка ґрунтується на комплексі моделей і методів оцінювання рівня стійкості підприємства та його зовнішнього середовища, що дає змогу своєчасно діагностувати й прогнозувати стани підприємства, а також розробляти та застосовувати відповідні ефективні управлінські рішення;

12. Набула подальшого розвитку класифікація складових стійкості соціально-економічної системи шляхом деталізації елементів та показників стійкості, а також завдань, які мають бути реалізовані для забезпечення стійкості цих складових, що дає змогу реалізувати комплексний підхід до діагностики та управління стійкістю соціально-економічної системи.

Значення результатів дисертаційного дослідження для науки і практики, рекомендації щодо їх подальшого використання

Наукове значення одержаних результатів полягає в розробленні й обґрунтуванні теоретичних положень, методологічних підходів і прикладних рекомендацій стосовно діагностики і управління стійкістю соціально-економічних систем різних рівнів і масштабів.

Практичне значення одержаних наукових результатів підтверджено їх впровадженням та апробацією. Так, результати дисертаційного дослідження були використані в практичній діяльності промислових підприємств:

Сільськогосподарським товариством з обмеженою відповідальністю «Маяк», Державним підприємством «ФЕД» та Приватною фірмою «Бригантіна».

Результати дисертаційної роботи використані в освітній діяльності Національного аерокосмічного університету ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут», а саме під час викладання навчальних дисциплін: «Методи економіко-статистичних досліджень», «Економіка підприємства», «Економічна діагностика».

Результати, отримані у дисертаційній роботі, можна рекомендувати до використання у своїй практичній діяльності підприємствам, організаціям та установам.

Дискусійні положення і зауваження.

Наголошуючи на загальній позитивній оцінці, вважаю за доцільне і необхідне висловити зауваження та положення дискусійного характеру, обговорення яких покликане стимулювати наукову думку автора дисертації та учасників процедури її захисту на подальше продукування наукових положень щодо розвитку даного наукового напрямку:

1. Автором розроблено детермінований метод оцінювання стійкості соціально-економічних систем, в основу якого покладено комбінацію кореневого методу оцінювання стійкості та неокласичну мультиплікативну виробничу функцію (с. 177–199). Але, на наш погляд, є дискусійний вибір саме неокласичної виробничої функції для оцінювання економічного зростання, а не посткейнсіанської моделі.

2. Дисертантом отримані моделі (3.38–3.45) для ідентифікації складових стійкості макроекономічної системи, але потребує уточнення включення показників імпорту та курсу гривні до долара США до складової моделі «кількість зайнятого населення віком 15–70 років, тис. осіб» (3.39).

3. В розробленому методі аналізу стійкості структури макроекономічної системи (с. 255–274), дисертантом запропоновано здійснювати оцінювання стійкості структури за обмеженнями. Обґрунтування цих обмежень не достатньо розглянуто у дисертації.

4. Слід зауважити, що при розробці комплексу моделей оцінювання стійкості підприємств сільського господарства, машинобудування й торгівлі (с. 351–353), автором не враховані трудові ресурси в зазначених моделях.

5. В підрозділі 4.4 «Метод оцінювання стійкості структурних зв'язків між елементами галузевих систем», автором запропоновано метод оцінювання стійкості структурних зв'язків між соціально-економічними системами (с. 356–364), але не розглянуто можливість застосування цього методу для підприємств.

6. В запропонованій інформаційній технології діагностики й управління стійкістю, яка ґрунтується на комплексі моделей і методів оцінювання рівня стійкості підприємства та його зовнішнього середовища (с. 381–387), не передбачено зворотного зв'язку з входом системи, що викликає запитання, як використовуються результати аналізу для своєчасної діагностики й

прогнозування станів підприємства, а також для розроблення та застосування відповідних управлінських рішень.

Повнота викладу наукових положень, висновків та рекомендацій дисертаційного дослідження в опублікованих працях та авторефераті

Проблематику, основні положення та найважливіші результати дисертації опубліковані дисертантом самостійно у 40 наукових працях загальним обсягом 31,94 д. а. (з них автору належать 28,08 д. а.), з яких: 1 – одноосібна монографія, 1 – розділ у колективній монографії, 25 – статті в наукових фахових виданнях України (у тому числі 20 – у виданнях, що включені до міжнародних наукометричних баз даних, з яких 2 – до бази Scopus), 13 – матеріали конференцій.

Публікації повною мірою відображають основні результати дисертаційної роботи. Перелік опублікованих праць за темою дисертації відображає повноту виконаних робіт у цій частині відповідно вимог МОН України.

Матеріали та висновки кандидатської дисертації здобувача при підготовці цієї дисертації не використовувалися.

Автореферат дисертації є цілком ідентичним за змістом та структурою, у повній мірі відображає положення дисертаційної роботи.

Таким чином, автором дотримані вимоги МОН України щодо кількості публікацій, повноти опублікованих результатів, що містяться в дисертації і виносяться автором на захист, апробованості її основних положень, ідентичності автореферату і дисертації.

Загальний висновок по дисертаційній роботі щодо її відповідності встановленим вимогам.

Дисертаційна робота, яку виконав Ревенко Данііл Сергійович на тему «Моделі та методи діагностики і управління стійкістю соціально-економічних систем», є цілісною та завершеною науковою працею, яка має значення для економічної науки в контексті діагностики і управління стійкістю соціально-економічних систем. Автором вирішена важлива наукова задача – розроблення теоретичних, методологічних і методичних основ діагностики та управління стійкістю соціально-економічних систем.

Напрямок і профіль дисертації, глибина дослідження, отримані наукові результати, рівень подання матеріалу, перелік публікацій відзеркалюють наявність теоретичних, методичних та наукових розробок, які є предметом захисту докторської дисертації та відповідають паспорту спеціальності 08.00.11 – математичні методи, моделі та інформаційні технології в економіці.

Отже, на підставі всього вищезазначеного вважаю, що дисертаційна робота Ревенка Данііла Сергійовича на тему «Моделі та методи діагностики і управління стійкістю соціально-економічних систем» за якістю дослідження, рівнем наукової новизни одержаних результатів і їхньою практичною цінністю відповідає вимогам пп. 9, 10, 12, 13, 14 «Порядку присудження

наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. №567 зі змінами (зі змінами, внесеними згідно з постановами КМУ № 656 від 19.08.2015, № 1159 від 30.12.2015 та № 567 від 27.07.2016), що висуваються до докторської дисертації, а її автор – Ревенко Данііл Сергійович – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.11 – математичні методи, моделі та інформаційні технології в економіці.

Офіційний опонент:

завідувач кафедри економічної кібернетики

Харківського національного економічного

університету ім. С. Кузнеця,

доктор економічних наук, професор

 Л. С. Гур'янова